

Ακολουθήσέ με  
στο ρωμαϊκό  
ωδείο της Κω



Εικ. 1 Αεροφωτογραφία του ωδείου.

## Κως, ένα νησί με θαυμαστή ιστορία

Ένα από τα πιο όμορφα νησιά των Δωδεκανήσων τόσο για το φυσικό περιβάλλον όσο και για τα μνημεία του είναι η Κως. Η ιστορία της ξεκινάει από το τέλος της νεολιθικής εποχής, όταν στο νησί εγκαταστάθηκαν οι πρώτοι κάτοικοι. Από πολύ νωρίς, ήδη από την Εποχή του Χαλκού, ανέπτυξε επαφές με τις Κυκλάδες, την Κρήτη και άλλες περιοχές. Αυτό δεν προκαλεί εντύπωση, αν σκεφτεί κανείς ότι το νησί βρίσκεται πολύ κοντά στα μικρασιατικά παράλια και πάνω στους θαλάσσιους δρόμους που οδηγούσαν στην Ανατολή. Έτσι, η Κως απέκτησε μεγάλη εμπορική δύναμη στα χρόνια που ακολούθησαν, δηλαδή στη μυκηναϊκή εποχή. Την ακμή της μαρτυρά και η Ιλιάδα του Ομήρου, όπου αναφέρεται ότι πήρε μέρος στον Τρωικό πόλεμο με 30 πλοία, ενώ η πολύ μεγαλύτερη Ρόδος έστειλε μόνο 9. Στο νησί εγκαταστάθηκαν τον 10ο αι. π.Χ. Δωριείς άποικοι και έτσι στα αρχαϊκά χρόνια η Κως συμμετείχε σε ένα συνασπισμό δωρικών πόλεων, τη *Δωρική*

*Εξάπολη*, μαζί με πόλεις της Ρόδου και της Μικράς Ασίας.

Αργότερα, τον 4ο αι. π.Χ., πολλοί μικροί οικισμοί του νησιού ενώθηκαν και έτσι ιδρύθηκε η νέα πόλη της Κως που αποτέλεσε στο εξής την πρωτεύουσα και το διοικητικό της κέντρο. Ήταν μία πλούσια και φροντισμένη πόλη, χωρισμένη σε οικοδομικά τετράγωνα με βάση το ιπποδάμειο πολεοδομικό σύστημα. Μάλιστα, αρχαίοι ιστορικοί και περιηγητές, όπως ο Διόδωρος και ο Στράβωνας, περιγράφουν με εξαιρετικά λόγια την πόλη της Κως, το λιμάνι, την οχύρωση και τα ξεχωριστά της κτήρια.

Παρόλο που στην ελληνιστική εποχή ενσωματώθηκε στο κράτος των Πτολεμαίων, διατήρησε την αυτονομία της και απαλλάχτηκε από τη φορολογία. Αυτές οι συνθήκες ευνόησαν φυσικά την οικονομική της ανάπτυξη. Την ίδια περίοδο το πιο φημισμένο μνημείο του νησιού, το Ασκληπιείο, απέκτησε πανελλήνια ακτινοβολία. Πρόκειται για το ιερό του θεού της ιατρικής Ασκληπιού

που η λατρεία του κυριάρχησε στην Κως. Στο Ασκληπιείο, μάλιστα, αναπτύχθηκε η επιστημονική ιατρική. Σε αυτό συνέβαλε ιδιαίτερα ο Ιπποκράτης, ένας από τους σημαντικότερους γιατρούς της αρχαιότητας. Γεννημένος στην Κως τον 5ο αι. π.Χ., ίδρυσε στο νησί μία ιατρική σχολή με μεγάλη φήμη.

Η ακμή της συνεχίστηκε και στη ρωμαϊκή εποχή. Τότε χτίστηκαν πολλά δημόσια κτήρια, αλλά και πολυτελείς ρωμαϊκές επαύλεις. Οι ανασκαφές που έχουν γίνει μέχρι σήμερα έχουν φέρει στο φως κυρίως μνημεία της ελληνιστικής και της ρωμαϊκής εποχής, όπως τμήματα από τα τείχη και το αρχαίο λιμάνι της πόλης, την αγορά και το ρωμαϊκό ωδείο. Περιπατώντας όμως κανείς σήμερα στην πόλη της Κως, βλέπει να ξεδιπλώνεται μπροστά του και το υπόλοιπο κομμάτι της ιστορίας της μέσα από κτήρια βυζαντινά, ενετικά, οθωμανικά, αλλά και ακόμη νεότερα που χτίστηκαν τον 20ό αιώνα, την περίοδο της ιταλικής κατοχής.

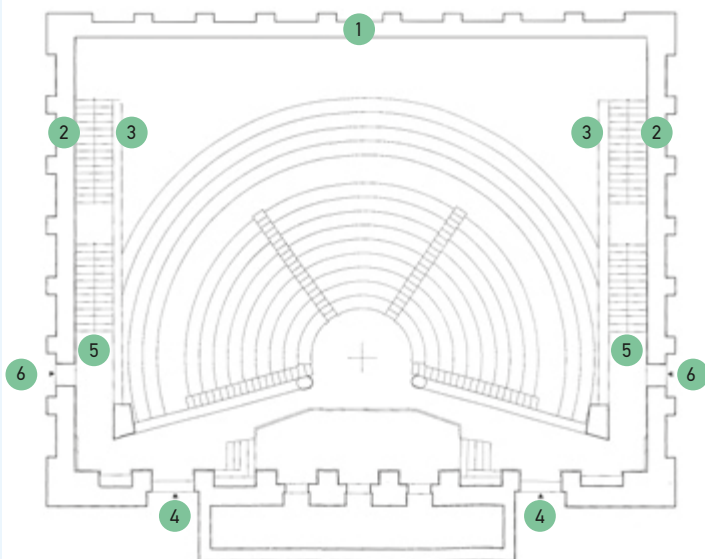


## Το ρωμαϊκό ωδείο της Κω

Αν αφήσετε πίσω σας το λιμάνι της Κω και κατευθυνθείτε προς το δυτικό αρχαιολογικό χώρο της πόλης, λίγο μετά τη διασταύρωση με τη λεωφόρο Γρηγορίου Ε' θα συναντήσετε ένα μονοπάτι με δέντρα (εικ. 3). Αυτό θα σας οδηγήσει στο ρωμαϊκό ωδείο. Αν και δεν γνωρίζουμε πότε ακριβώς χτίστηκε, οι αρχαιολόγοι το τοποθετούν στον 2ο ή 3ο αι. μ.Χ. Εκείνη την περίοδο, άλλωστε, έγιναν στην πόλη αρκετά δημόσια έργα, ιδιαίτερα μετά τις καταστροφές που είχε προκαλέσει στο νησί ένας μεγάλος σεισμός το 142 μ.Χ. Ένα από αυτά ήταν και το ωδείο που χτίστηκε στο κέντρο της ρωμαϊκής πόλης της Κω. Είχε χωρητικότητα περίπου 750 ατόμων και φιλοξενούσε διάφορα θεάματα, κυρίως μουσικές εκδηλώσεις και απαγγελίες εγκωμίων προς τον Ρωμαίο αυτοκράτορα. Στο χώρο του συνεδρίαζε επίσης η Γερουσία της πόλης που ήταν υπεύθυνη για την οργάνωση των θεαμάτων αυτών.

Τα αρχιτεκτονικά μέρη του ωδείου δεν διαφέρουν από αυτά ενός θεατρικού οικοδομήματος. Αποτελείται, δηλαδή, από τη *σκηνή*, την *ορχήστρα* και το *κοίλο*. Αυτό όμως που το κάνει να ξεχωρίζει είναι το σχήμα του που από ψηλά θυμίζει ορθογώνιο (εικ.1). Η διαμόρφωση αυτή ήταν συνηθισμένη στα ρωμαϊκά ωδεία. Το ημικυκλικό κοίλο περιβαλλόταν από τρεις ευθύγραμμους τοίχους, οι οποίοι με τη σειρά τους ενώνονταν με έναν τέταρτο, τον τοίχο της σκηνής. Το ίδιο ισχύει και στην περίπτωση του ωδείου της Κω, όπως φαίνεται και στην κάτοψη που αποτυπώνει την ορθογώνια διάταξη του κτηρίου (εικ. 2). Σήμερα διατηρείται καλύτερα ο τοίχος που περιέβαλλε το πίσω μέρος του κοίλου (εικ. 2, αρ.1). Οι πλαϊνές πλευρές περιβάλλονταν από διπλή σειρά τοίχων, τους εξωτερικούς (εικ. 2, αρ.2), από τους οποίους σήμερα σώζονται ελάχιστα ίχνη, και τους εσωτερικούς (εικ. 2, αρ. 3) που σώζονται ακέρατοι.

Για να ανακαλύψετε ακόμα περισσότερες πληροφορίες για το ωδείο, αλλά και για καθένα από τα μέρη του, μπορείτε να ακολουθήσετε την παρακάτω διαδρομή.



Εικ.2 Κάτοψη του ωδείου.

- 1 Ο τοίχος που περιέβαλλε το πίσω μέρος του κοίλου
- 2 Οι εξωτερικοί τοίχοι του κοίλου
- 3 Οι εσωτερικοί τοίχοι του κοίλου
- 4 Οι κεντρικές εισοδοι του ωδείου
- 5 Οι εξωτερικές κλίμακες που οδηγούσαν ψηλά στο κοίλο
- 6 Οι πλαϊνές εισοδοι του ωδείου



Εικ.3 Το μονοπάτι με τα δέντρα που οδηγεί στο ωδείο.



Εικ. 4 Η σκηνή, η ανατολική πάροδος και τμήμα του κοίλου.

## Στάση 1η: Η σκηνή, οι πάροδοι και η ορχήστρα

**Φ**τάνοντας στο ωδείο, το πρώτο πράγμα που θα αντικρίσετε είναι ό,τι έχει απομείνει σήμερα από τη σκηνή. Για να φανταστείτε πώς θα έμοιαζε στα ρωμαϊκά χρόνια, σας προτείνουμε να προχωρήσετε στην ορχήστρα και να σταθείτε με την πλάτη σας στραμμένη στο κοίλο. Η σκηνή χωριζόταν σε δύο τμήματα. Στο μπροστινό τμήμα, αυτό δηλαδή που αντίκριζαν οι θεατές, σχηματιζόταν μία πλατιά εξέδρα, υπερυψωμένη σε σχέση με την ορχήστρα. Αυτό ήταν το *λογείο*, ο χώρος όπου εμφανίζονταν οι πρωταγωνιστές των θεαμάτων. Στις πλαϊνές πλευρές του θα δείτε κάποια σκαλοπάτια που οδηγούσαν από το λογείο στις *παρόδους*, τους δύο διαδρόμους που σχηματίζονται ανάμεσα στη σκηνή και το κοίλο (εικ. 4). Πίσω από το λογείο υψωνόταν ένας τοίχος, από τον οποίο σήμερα διατηρείται μόνο το κάτω μέρος του. Ήταν πέτρινος με μαρμάρινη επένδυση και, όπως

θα παρατηρήσετε, είχε τρία ανοίγματα που οδηγούσαν στο δεύτερο τμήμα της σκηνής. Πρόκειται για ένα στενόμακρο ορθογώνιο κτίσμα από το οποίο σήμερα διατηρούνται μόνο τα θεμέλια.

Δεξιά και αριστερά από το λογείο ανοίγονταν δύο εισοδοί (εικ. 2, αρ.4). Αν σταθείτε στην ορχήστρα και στρέψετε το βλέμμα σας στη σκηνή, θα παρατηρήσετε ότι σήμερα φαίνεται καθαρά μόνο η είσοδος στα αριστερά σας. Η είσοδος στα δεξιά δεν είναι ορατή γιατί ο τοίχος στο σημείο αυτό δεν έχει σωθεί. Από τις εισόδους, λοιπόν, οι θεατές έφταναν στις παρόδους και από εκεί είχαν δύο επιλογές. Η μία ήταν να κατευθυνθούν προς την ορχήστρα για να ανέβουν στη συνέχεια στις θέσεις τους στο κοίλο. Η άλλη ήταν να ανέβουν τις εξωτερικές *κλίμακες* που σχηματίζονταν στα άκρα της αριστερής και δεξιάς πλευράς του κοίλου για να φτάσουν απευθείας στις ψηλότερες θέ-

σεις (εικ. 2, αρ.5). Σήμερα από τις κλίμακες αυτές διατηρούνται μόνο λίγα σκαλοπάτια. Μάλιστα, μπροστά από κάθε κλίμακα υπήρχε μία είσοδος που ανοιγόταν σε καθέναν από τους πλαϊνούς τοίχους του ωδείου (εικ. 2, αρ.6). Αν σταθείτε στη δεξιά πλευρά του κοίλου, με την πλάτη σας στραμμένη στη σκηνή, θα δείτε την είσοδο που διατηρείται καλύτερα. Μία αντίστοιχη ανοιγόταν και στην απέναντι πλευρά στα αριστερά. Ωστόσο, ελάχιστα ίχνη της σώζονται. Οι θεατές, λοιπόν, μπορούσαν εναλλακτικά να μπουκ στο ωδείο από τις πλαϊνές εισόδους και από εκεί να ανέβουν τις σκάλες για το ψηλότερο επίπεδο του κοίλου.

Πριν προχωρήσετε στην εξερεύνηση του κοίλου, αξίζει να παρατηρήσετε το σχήμα της ορχήστρας που είναι ένας τέλειος κύκλος. Στα ρωμαϊκά χρόνια βέβαια θα έδειχνε πολύ πιο εντυπωσιακή, αφού ήταν διακοσμημένη με χρωματιστά μάρμαρα.



## Στάση 2η: Το κοίλο

### Ο χώρος των θεατών...

Καθώς στέκεστε στην ορχήστρα, θα προσέξετε ότι το κοίλο χωρίζεται σε δύο οριζόντια τμήματα από έναν πλατύ διάδρομο, το *διάζωμα*. Το κατώτερο τμήμα του αποτελείται από οκτώ σειρές *εδωλίων* και χωρίζεται σε τρεις *κερκίδες* από τέσσερις κλίμακες. Θα παρατηρήσετε ακόμα ότι αυτό το τμήμα του κοίλου έχει αναστηλωθεί και καλυφθεί με μαρμάρινες πλάκες. Αντίθετα, από το ψηλότερο τμήμα του διατηρούνται μόλις τέσσερις σειρές εδωλίων και από αυτές μόνο το υπόστρωμα, δηλαδή η πέτρινη βάση τους. Έτσι, σήμερα δεν διακρίνεται αν οι θέσεις αυτές ήταν χωρισμένες σε κερκίδες, όπως οι υπόλοιπες θέσεις του κοίλου, ούτε αν υπήρχαν ανάμεσά τους κλίμακες.

Αν ανεβείτε στο ψηλότερο σημείο του κοίλου, θα δείτε τον τοίχο που διαμορφώνεται στο πίσω μέρος του και διατηρείται σε πολύ καλή κατάσταση. Μάλιστα, στην επιφάνειά του διακρίνονται οι λεγόμενες *αντηρίδες*, ένα είδος λίθινων κατακόρυφων στηριγμάτων για την καλύτερη στερέωση του κοίλου. Ανάλογες αντηρίδες είχαν και οι πλαϊνοί τοίχοι του ωδείου, όπως φαίνεται στην κάτωψη (εικ. 2).

### ...και ένας μικρός λαβύρινθος

Επειδή το ωδείο είναι χτισμένο σε επίπεδο έδαφος και όχι στην πλαγιά κάποιου λόφου, το κοίλο του έπρεπε να στηριχτεί σε ισχυρούς τοίχους. Κάποιοι από αυτούς είναι ορατοί εξωτερικά, όπως οι δύο τοίχοι που στηρίζουν τα άκρα του και λέγονται *αναλληματικοί* (εικ. 6). Κάποιους άλλους όμως δεν τους βλέπουμε γιατί βρίσκονται στην υποδομή του κοίλου. Εκεί, λοιπόν, υπάρχει μια σειρά τοίχων που δημιουργούν τη βάση, πάνω στην οποία στηρίζεται το κοίλο. Μάλιστα, οι τοίχοι αυτοί ενώνονται μεταξύ τους με καμάρες και δημιουργούν στοές, διαδρόμους και δωμάτια. Έτσι, το κοίλο μοιάζει σαν να στηρίζεται σε έναν μικρό λαβύρινθο, τον οποίο, μάλιστα, μπορείτε να επισκεφθείτε! Θα σας οδηγήσει εκεί μία από τις δύο εισόδους που ανοίγονται στους αναλληματικούς τοίχους. Στο εσωτερικό του, λοιπόν, σήμερα φιλοξενείται μία έκθεση για την ιστορία του ωδείου. Στα ρωμαϊκά χρόνια όμως τα πέντε δωμάτια στο πίσω μέρος του κοίλου στέγαζαν καταστήματα. Φαίνεται, μάλιστα, ότι στον εξωτερικό τοίχο του κοίλου ανοίγονταν εισοδοί που οδηγούσαν στα καταστήματα αυτά από το δρόμο που περνούσε πίσω από το ωδείο.



Εικ. 5 Γενική άποψη του ωδείου.



Εικ. 6 Το πίσω μέρος της σκηνής και οι αναλληματικοί τοίχοι του κοίλου.

## Από τότε μέχρι σήμερα...

Στη διάρκεια των ρωμαϊκών χρόνων, αλλά και αργότερα, έγιναν στην αρχική μορφή του ωδείου κάποιες αλλαγές κυρίως με τη μορφή επισκευών. Φαίνεται ότι το κτήριο εγκαταλείφθηκε οριστικά μετά το τέλος της αρχαιότητας, δηλαδή στην αρχή της Βυζαντινής εποχής. Μάλιστα, με το πέρασμα των αιώνων σωροί χώματος σταδιακά το κάλυψαν, μέχρι που εξαφανίστηκε τελείως. Έτσι, στις αρχές του 20ού αιώνα αυτό που αντίκριζε κανείς στη θέση του ωδείου ήταν ένας λόφος με δέντρα και ερείπια σπιτιών! Αποκαλύφθηκε ξανά το 1929 από τον Ιταλό αρχαιολόγο Laurenzi, στο πλαίσιο της Ιταλικής Αρχαιολογικής Αποστολής στα Δωδεκάνησα. Μετά την ανασκαφή ακολούθησαν εργασίες συντήρησης και αναστήλωσης που συνεχίστηκαν και στο δεύτερο μισό του 20ού αιώνα. Οι πιο πρόσφατες εργασίες στερέωσης και συμπλήρωσης τμημάτων του ωδείου έγιναν μεταξύ 1998-2000. Την ίδια περίοδο έγιναν εργασίες και στην υποδομή του κοίλου, όπου διαμορφώθηκε ο εκθεσιακός χώρος. Σήμερα το ωδείο διατηρείται σε πολύ καλή κατάσταση και τους καλοκαιρινούς μήνες αποκτά και πάλι ζωή φιλοξενώντας πολιτιστικές εκδηλώσεις.

# Βιβλιογραφία

Γώγος, Σ. (2008), *Τα αρχαία ωδεία της Αθήνας*, Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση.

Μποσνάκης, Δ. (2005), «Κως», στο: Βλαχόπουλος, Α. Γ. (επιστ. επιμ.), *Αρχαιολογία: Νησιά του Αιγαίου* (σελ. 340-351), Αθήνα: Μέλισσα.

Sear, F. (2006), *Roman Theatres. An Architectural Study*, Oxford: Oxford Monographs in Classical Archaeology.

# Πηγές από το διαδίκτυο

Διαδικτυακός τόπος Σωματείου «Διάζωμα»: [http://www.diazoma.gr/GR/Page\\_04-01\\_AT-027.asp](http://www.diazoma.gr/GR/Page_04-01_AT-027.asp)

Κως. Λήμμα στην Πολιτιστική Πύλη του Αρχιπελάγους του Αιγαίου. Διαθέσιμο στον διαδικτυακό τόπο: <http://www2.egeonet.gr/forms/flLemmaBodyExtended.aspx?lemmaid=6869>

# Άλλες πηγές

Εφορεία Αρχαιοτήτων Δωδεκανήσου

# Προέλευση εικόνων

Εφορεία Αρχαιοτήτων Δωδεκανήσου

**Συντονισμός έργου:** Μαρία Λαγογιάννη, Δρ Αρχαιολόγος  
Σουζάνα Χούλια - Καπελώνη, Αρχαιολόγος  
**Σχεδιασμός περιεχομένου - γενική επιμέλεια:** Έλενα Μπαζίνη, Αρχαιολόγος  
**Γραφιστική & καλλιτεχνική επιμέλεια:** Σπύλιος Πίστας, Γραφίστας  
**Κείμενα:** Εβίτα Τσιώλη, Αρχαιολόγος - Μουσειολόγος  
**Ηλεκτρονική επεξεργασία:** Ειρήνη Σταυριανού, Γραφίστας  
**Παιδαγωγική επιμέλεια:** Χρύσα Αθιανού, Εκπαιδευτικός  
**Διορθώσεις κειμένων:** Βιολέττα Ζεύκη, Αρχαιολόγος - Μεταφράστρια

ISBN: 978-960-386-225-3

©2015 Υπουργείο Πολιτισμού, Παιδείας και Θρησκευμάτων

Απαγορεύεται η οποιαδήποτε μερική ή ολική ανατύπωση χωρίς την άδεια του εκδότη



ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ, ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ  
ΓΕΝΙΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗΣ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑΣ  
ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΜΟΥΣΕΙΩΝ  
ΤΜΗΜΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ



Ευρωπαϊκή Ένωση  
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο



ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ  
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης



ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Το έργο «Σχεδιασμός και παραγωγή παιδαγωγικών εργαλείων για την ανάδειξη της σημασίας του θεάτρου στην αρχαιότητα και σήμερα» (κωδικός MIS 339817) υλοποιείται στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος "Εκπαίδευση και Διά Βίου Μάθηση" και συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και από εθνικούς πόρους.